

Милана Радић-Дугоњић (Београд)

О елементима концепта *нада* у роману Сеобе М. Црњанског и његовом руском преводу¹

Кључне речи:

Језички концепт, смисао, језичка личности, текст, превод.

У раду су изнета кључна обележја концепта *нада* у језику књижевног дела и његовом преводу, као саставним деловима српске и руске језичке личности.

1. Транслатолошка проучавања језика у књижевном делу заснивају се на аксиому да се садржаји скривени у језику књижевног дела јасније и изразитије уочавају на фону његовог превода на неки други језик. Или, другачије речено, из перспективе индивидуалне језичке личности преводиоца, као и колективне језичке личности којој он припада, рељефније се издвајају она обележја која указују на особеност индивидуалне језичке личности писца, као и колективне језичке личности којој он припада. Транслатолошком ана-

лизом језика уметничког дела обухваћена су три типа релација: релације индивидуалне језичке личности писца у односу на колективну језичку личност којој он припада, релације индивидуалне језичке личности преводиоца у односу на његову колективну језичку личност и, коначно, релације индивидуалних језичких личности писца и преводиоца. Важно је уз то напоменути да су резултати до којих се долази умногоме детерминисани генетичком блискошћу језика оригинала и превода. Искуство нас учи да је овакав

- 1) Рад представља трећи, завршни део истраживања посвећеног језичким концептима *вера*, *љубав*, *нада* у роману „Сеобе“ М. Црњанског и његовом руском преводу. Истраживање је рађено у оквиру пројекта *Компаративно изучавање српске и сјрани књижевности и културе: од превода ка рецепцији и везама – контактним и теоријским*, који је одобрило и финансирао Министарство науке и технологије Републике Србије.

Српска 2006

вид истраживања плодносан у првом реду у сфери словенских језика, у којима су услед велике формално-семантичке блискости тешко уочљиве разлике, које имају кључну улогу за функционисање целокупних језичких система. Погледајмо, на пример, следећи текст на српском језику и његов руски преводни еквивалент:

208

(1) „... Када слуге открилише врата трпезарије и показаше седишта за богатим столом, Исакович се трже и неком медвеђом снагом устаде на ноге. Очни капци беху му сасвим помодрели. Показа им руком да уђу и рече тихо: ‘Појдите и не будите увреждени слабостјом мојом. Ум ваш не потребуе от мене празних речи. Отдавајте чест Императорки царствујушчој. Ничто менше, чувајте у души тиху нашу *надежду*: сладост православља.’“ (С 1978: 42)

(1a) „... Когда слуги распахнули двери в трапезную и пригласили всех к богато накрытому столу, Исакович вздрогнул и с какой-то медвежьей силою поднялся на ноги. Веки у него совсем посинели. Предложив офицерам знаком пройти вперед, он тихо сказал: – Идите и не будьте в обиде на немощь мою. И да не потребует ум ваш от меня празных слов. Воздайте честь царствующей императрице. Но храните в душе тихую *надежду* нашу: сладостное православие“ (Р 1978: 50)

Упоредимо ли формално-семантичке карактеристике које поседује српско *надежда* у односу на руско *надежда* у наведеним текстовима, на први поглед јасно уочавамо да су ове јединице, иако припадају двама засебним језичким системима, у погледу формалног лика и у погледу значења потпуно истоветне. Оно што их, међутим, јасно разликује јесте податак да је са формалне тачке гледишта лик *надежда* у српском језику застарео, патиниран, с јасно израженом стилском карактеристиком архаизма. Когнитивно-мотивациона вредност формалног лика *надежда* у језику романа „Сеоба“, написаног на углавном стилски немаркираном српском језику, у потпуности разумљивом данашњем изворном говорнику, може се уочити ако се узму у обзир две чињенице: да је директни говор јунака у роману веома ретко присутан, као и да славеносрпским језиком говори у роману само Вук Исакович.² По свом формалном лику *надежда* у језику превода припада црквенословенској позајмљеници, али, за разлику од речи оригинала (савремено српско *нада* и застарело *надежда*)³, она је задржала овај формални лик и у савременом руском језику, тако да је просечан изворни говорник руског језика не доживљава као позајмљеницу. Информације стилског карактера о којима је било речи саставни су део значењског потенцијала којим располаже српска реч, и тек при међујезичком контакту добијају потпуни значај за саму структуру текстова оригинала и превода. Али и не само то. Од њих се, наиме, уз информације које припадају прагматичко-асоцијативној сфери, формира смисаони садржај ове

2) Видети о томе у студији Петковић 1988: 282.

3) На пример, у речницима. РМС 1967–1976, РСКНЈ 1988.

две јединице. Према томе, употребљена у функцији основног материјала од кога је саткан имагинарни свет уметничког дела, реч истовремено функционише и као дводимензионална јединица чији је формални лик повезан са одређеним системом значењских јединица, али и као вишедимензионална сложена јединица – *концепт*, која репрезентује одређене смисаоне садржаје из когнитивно-мотивационе сфере језичке личности.

2. Термин *концепт* у последње време користи се у различитим наукама (од филозофије до математике), и обухвата хетерогене, каткада и дијаметрално супротстављене појмовне садржаје. Штавише, и у различитим лингвистичким школама и учењима *језички концепт* не поима се једнозначно.⁴ Тако се, наиме, чак, и у појединим руским лингвокултуролошким школама под њим подразумевају различити појмовни садржаји. За Ј. Степанова, на пример, концепт представља „сублимат културе у човековој свести“, тј. онај феномен посредством кога култура продире у човеков ментални свет, али и посредством кога „обичан“ човек у извесној мери има могућност да сам утиче на културу. „Концепт је основна ћелија културе у човековом менталном свету“. (Степанов 2001: 43) За В. Телију, пак, „Концепт представља све оно што знамо о објекту, у целокупној екстензији тог знања. Концепту онтолошки претходи категоризација, која ствара типски лик и формира ‘прототип’ (који чини гешталт-структуру)“. (Телија 1996: 97) Али док се за Степанова слојевита структура концепта открива полазећи од његове „унутрашње форме“, тј. етимологије (Степанов 2001: 48–49), за Телију се етимолошка и лингвокултуроло-

шка анализа суштински разликују и представљају два пута истраживања – један којим се открива првобитни смисао лика и други, којим се открива културолошки маркиран смисао, који је конотиран у лику. (Телија 1996: 240).

Не улазећи детаљно у питање које је од наведених мишљења аргументованије, будући да таква разматрања превазилазе оквире нашег рада и могу да буду предмет засебне научне студије, мислимо да се она међусобно допуњују и да међу њима има знатних додирних тачака. Оба мишљења слажу се у томе да концепти представљају слојевите, првенствено вербализоване структуре, са знатно израженом културолошком компонентом и да су, будући да садрже инваријантне елементе, својеврсни сублимати знања од којих је саткана језичка слика света одређеног етноса.

3. Покушајмо да утврдимо улогу коју за транслатологију имају концепти и њихови смисаони садржаји. Превођење задатих смисаоних садржаја у форму другог језика омогућава да се кроз сучељавање слојевитих јединица двају система јасније уоче њихова засебна релевантна обележја. При томе јединице оригинала и превода имају исти статус. То ћемо илустровати следећим примером:

- (2) „Измучен несаницом и грижом савести, не говорећи ником ни речи, чувајући се да се не ода ни једним погледом, покретом, дахом, он се једнако нагао да ће се то десити без ичијег знања, скривено, као у сну.“ (С 1978: 62)
- (2а) „Измученный угрызениям совести и бессонницей, не делясь

4) О различитим појмовним садржајима термина *концепт* видети у Радић-Дугоњић 2003: 321–322.

ни с кем ни единым словом,
опасаясь выдать себя взглядом,
движением, вздохом, *Аранджел*
надеялся, что все произойдет
тайно, как во сне.“ (Р 1978: 66).

210

Глагол *надайти се* у тексту оригинала и *надеяться* у тексту превода представљају преводне еквиваленте у значењској сфери. Наведена еквиваленција, међутим, не односи се на њихов интегрални значењски потенцијал, већ искључиво на одређену позицију у којој се ове речи појављују у тексту. С друге стране, дводимензионална реч оригинала *надайти се* представља само врх леденог брега, испод кога се слојевито простиру сложене когнитивно-мотивационо маркиране смисаоне структуре. Исто тако реч *надеяться* употребљена у преводу као њен дводимензионални еквивалент, представља само врх друге, сложене смисаоне когнитивно-мотивационе структуре. Смисаони садржаји концепта се по правилу међусобно врло ретко подударају, чак и код блискородних језика, тако да се с правом можемо запитати не представља ли текст у преведеном делу само више или мање успелу „варијацију на задату тему“? Овакав начин размишљања, с друге стране, доводи у питање и саму суштину еквивалентности и вредности превода. Међутим, слојени регистар смисаоних неподударности концепата који припадају засебним језичким системима, још више се усложњава „модалним оквиром“, тј. чињеницом да он припада сфери ауторове и преводаоачеве индивидуалне језичке слике света. Стога се с правом можемо запитати не

представља ли успешно преведено дело у ствари аутохтону структуру, инспирисану оригиналом, чија је вредност сразмерна његовој кохерентности? Овим се покрећу два круга питања, која су релевантна за транслатологију: шта је то успешно преведено дело лепе књижевности и постоје ли непреводиви смисаони садржаји оригинала? Овим питањима позабавићемо се детаљније на материјалу концепта *нада* у тексту романа „Сеобе“ и његовом преводу на руски језик.

4. Али пре него што се позабавимо елементима овог концепта, изнећемо неколико напомена методолошког карактера. Концепт „нада“, уз концепте „вера“ и „љубав“ представља трећи члан микросистема, који се заснива на учењу о *вери, љубави и нади* као трима хришћанским врлинама.⁵ Будући да је *нада* као хришћанска врлина самостални део инваријантног дела концепта „нада“, он ће, овога пута, остати ван сфере наше анализе. У предложеној анализи концепта „нада“ у тексту књижевног дела и његовог превода поћи ћемо од чињенице да се концепт вербализује у формално сличним ликовима у српском и руском језику (*нада* – *надежда*; *надайти се* – *надеяться*), као и да њихова семантичка поља садрже велики број сличних елемената. Стога се на структурно-семантичком нивоу језичке личности они могу сматрати међујезичким синонимима. Овако их углавном представљају преводни речници⁶ руског и српског језика. С друге стране, као што је познато, концепти-дескриптори од којих су саткане језичке слике света, чак и у оквиру блискородних језика, уз

- 5) „Нада је хришћанска врлина, која се рађа на терену натприродног Божијег откровења, као дар Светога Духа. Свој ослонац има у вери и натприродном Божијем. Вера представља корен и темељ свих врлина, а њихов врхунац је љубав.“ (Трнавац 2001: 473)
- 6) Видети о томе у Толстој 1957, Пољанец 1973, Станковић 1983, Станковић 1988.

бројна заједничка обележја одликују се изразитом специфичношћу. Пренебрегавање њихових међусобних диференцијалних елемената на рачун интегралних првенствено се одражава на нивелисање њихових структурно-семантичких елемената, али у крајњем резултату доводи до поистовећивања у концептуалној сфери. Сличне резултате дала је и анализа концепата „нада“ у руском и српском језику, заснована на универзалним семантичким примитивима.⁷ Значи ли то да се концепти „нада“ у руском и српском језику уопште не разликују и да се може очекивати њихово поистовећивање и у књижевном тексту оригинала и превода?

С друге стране, неминовно се онда поставља питање у чему је специфичност концепта „нада“ у односу на концепте „вера“ и „љубав“, као базним концептима руске и српске језичке личности?⁸

5. Обележја концепта „нада“ истраживаћемо на материјалу именица *нада*, *надежда* и глагола *надајти се* у тексту оригинала као и именице *надежда* и глагола *надеяться* у тексту превода.

Као апстрактна именица *нада* се у „Сеобама“ појављује као емоција која се рађа дубоко у субјектовом бићу, али и као мисаона активност, настала као резултат субјективног интелектуалног процењивања ситуације:

- (3) „...Мажен и често награђен, он је носио у себи неки магловит, али дубок појам среће и задовољства, у *нади* да ће се све то ратовање

свршити неким општим миром, у ком ће и он, и његови сродници и познаници, и сви његови војници бити одевени у неко нарочито свечано и гиздаво одело, па ће тако, у круг, обићи ратиште и царевину, на видик целога свету, који ће узвикнути: гле, Срби!“ (С 1978: 159)

- (3а) „...Поначалу его баловали и често награждали, в нем теплилось туманное, но глубокое ощущение счастья и довольства, *питаемое твердой надеждой*, что все эти войны завершатся однажды всеобщим миром, и тогда он, его сородичи, приятели и все его солдаты, разодетые в пух и прах, обойдут поля сражений, по всей империи, и люди вокруг будут восклицать : Гляди-ка, сербы!“ (Р 1978: 145)

- (4) „...Лекари му беху већ давно рекли да *немају наде*, јер су обојица били уверени да је она сама покушала да се отресе бременитости и да је зато нешто попила.“ (С 1978: 184)

- (4а) „...Врачи давно уже ему сказали, что невестка *дезнадежна*. Оба были убеждены, что она, желая избавиться от плода, выпила какое-то зелье.“ (Р 1978: 164)

7) Видети о томе у књизи Апресјан 1995: 391, као и у рукопису магистарског рада Р.

Трнавац Концепт „наде“ у руском и српском језику, одбрањеном октобра 2001. године на Филолошком факултету у Београду, Трнавац 2001а.

8) Ј. Степанов концепте *вера* и *љубав* убраја у константе руске културе (Степанов 2001: 376–418). О концепту *вера* и *љубав* у српском и руском језику, као и у тексту књижевног дела и његовог превода видети радове Радић-Дугоњић 2003, 2005.

У тројном систему емоција које чине *вера*, *љубав* и *нада*, *нади* припада посебно место, јер је код ње, као и код свих секундарних емоција које карактеришу искључиво људско биће,⁹ у први план истакнута интелектуална оцена фактора који утичу на њено настајање. Погледајмо доминантна обележја која поседује концепт у примеру (3) и (4), где се *нада* појављује у апсолутној употреби. У тексту оригинала (3) доминантно обележје концепта *нада* изражава компонента *йасивносѝ судјекѝа*. У тексту превода, пак, истиче се компонента *висок сѝейен судјекѝове увереносѝи* у реализацију *дојађаја*,¹⁰ која у српском језику карактерише концепт „вера“ (на пример: *чврсѝо веровати* према *чврсѝо се надаѝи*).

Као преводни еквивалент тексту оригинала (4), где се као доминантна истиче компонента *инѝелекѝуална акѝивносѝ судјекѝа*, дат је текст (4а) у коме се као доминантна компонента концепта „нада“ појављује *сѝање објекѝа*.

6. Као што смо рекли, концепт „нада“ у српском и руском језику поседује смислове из сфере емоционалног, интелектуалног и експресивног. Као један од структурних елемената овог концептуалног поља, реч *нада* се на основу значењских компоненти сврстава у групу апстрактних именица. То значи да њену лексему формира крња парадигма, тј. да она у оба словенска језика припада именицама *singularia tantum*. Међутим, уколико се у тексту појаве облици множине апстрактних именица, они указују на нова значења и имају експресивно-поетску функцију.¹¹ У тексту „Сеоба“ управо доми-

нирају облици у којима се она појављује у множини:

(5) „На други начин и оштрије, него његов брат, Аранђел Исакович осећао је ужас, грозан ужас што је око њих све тако променљиво и бесмислено, јер се не догађа по њиној вољи и њиним *надама*.“ (С 1978: 204)

(5а) „Острее и по-другому, чем Вука, Аранджела Исаковича охватывал ужас, безысходный ужас от переменчивости и бессмысленности жизни, *которая идет вразрез желаниям и надеждам человека*.“ (Р 1978: 180)

(6) „...Дрвени звоници цркава, манастирске иконе које су га звале неким сујеверним шапатам, којим је шапутао сам себи, при поласку, чињаху му се сад исто тако брзо прошле и немоћне да му помогну, као и све друге обичне ствари виђене тога дана. Сам, у колима, возећи се кроз ноћ пољаном, Аранђел Исакович *се осѝави свих ѝих нада* и врати се самом себи, осетивши да је уопште требало ћутати.“ (С 1978: 207)

(6а) „...Бревенчатые звонницы церквей, монастырские иконы, будто сопровождавшие его таким же заклинаящим шепотом, каким он, уходя, шептал про себя, представлялись ему сейчас непрочными, переходящими,

9) Видети о томе у књизи Апресјан 1995: 370.

10) Видети о томе у речнику Апресјан 1999: 184.

11) Видети о томе у књизи Виноградов 1972: 133.

бессильными помочь ему как и все прочее, что он видел в тот день. Один на один с собой, едуци в свопом рыдване ночью по равнине, Аранджел Исакович *отбросил радужные надежды*, снова стал самим собой и понял, что ему вообще следовало молчать.“ (Р 1978: 182)

все его *надежды рухнули*. Губы хозяина ничем не напоминали его прежних, всегда влажных, красных и липких от турецких сластей губ, без следа исчезла затаенная улыбка развратника, помер блеск в глазах, с каоторым он мерил каждую женщину с головы до ног...“ (Р 1978: 191–192)

- (7) „...За њега је долазак госпоже Дафине био тежак удар, као што је за њега њена смрт била пријатан догађај, *који му је ојейи разбудуио наде*. Од свога господара беше научио да чека и да предвиђа, и он је чекао да Аранђел Исакович примети његову најмлађу кћер, која беше баш дорасла... После смрти госпоже Дафине, када је Ананија често одлазио господару, водећи са собом увек и своју најмлађу кћер, он је са запрепашћењем видео *да су све њејове наде узалудне* и да Аранђел Исакович више нема ни она црвена, влажна уста, увек пуна турских слаткиша, ни онај уздржани осмех блудника, ни сјај зеница којима је, пре, мерио свако женско створење, с ногу и с леђа...“ (С 1978: 219)

- (7а) „...Появление в доме Дафины было для него тяжелым ударом, а смерть ее – радостным событием, *опять пробудившим какие-то надежды*... После смерти Дафины, часто бывая у хозяина и обязательно с младшей дочерью, Ананий с ужасом убеждался, что

У примеру (5) *нада* у апсолутној употреби се поистовећује са *жељом* (док је њихова примарна релација истоветна оној која постоји између *ирижељкивања* и *жеље*), и код ње доминирају компоненте *активна улога субјекта* и *убеђености у позитивни исход*. Управо ове компоненте истакнуте су у преводном тексту (5а).

Употреба именице *нада* у множини у текстовима (6) *остави (се) свих тих нада* и (7) *који му је ојейи разбудуио наде*, *да су све њејове наде узалудне* истиче у први план експресивно обојену компоненту *негативної коначної исхода*, која припада менталној сфери (исп. *испийи снови*). Њих у преводном тексту, с обзиром на то да их сам множински облик именице *надежда* не поседује, истичу самосталне придевске речи у атрибутој функцији: (6а) *отбросил радужные надежды*, (7а) *опять пробудившим какие-то надежды*.

7. Глагол *надајти се* представља доминанту развијеног синонимског низа у српском језику: *ожикивајти, уздајти се, иоуздајти се, веровајти, рачунајти на, ослањајти се, мислијти* итд.¹² Слично њему и његов руски еквивалент *надеятыся* представља доминанту низа *питать надежду (надежды), рассчитывать, уповать, чаять, гадать* прост., *мнить* заст. итд.¹³ У роману „Сеобе“ *надају се* два јунака Аран-

12) Синонимски низ начињен је према СРСЈ 1980.

13) Синонимски низ састављен је према СС 1975.

ђел и Вук Исакович. Међутим, њихова надања имају потпуно другачију природу, оријентацију, предмет надања.

Жудећи за снахом Дафином, Аранђел Исакович *нада се* да ће остварити везу са њом:

214

(8) „...Измучен несаницом и грижом савести, не говорећи ником ни речи, чувајући се да се не ода ни једним погледом, покретом, дахом, *он се једнако надао да ће се то десити* без ичијег знања, скривено, као у сну. И, нарочито, без икакве несреће. Сасушен од жуди, сањајући сваке ноћи, у бестидним сновима, ту жену, он је никако није желео на дуго.“ (С 1978: 62)

(8a) „...Измученный угрызениям совести и бессонницей, не делись ни с кем ни единым словом, опасаясь выдать себя взглядом, движением, вздохом, *Аранджел надеялся*, что все произойдет тайно, как во сне. И, разумеется, без всяких потрясений. Он сох от желания, видел ее каждую ночь в бесстыжих снах, но вовсе не помышлял ни связываться с этой женщиной надолго, ни отбивать ее от мужа.“ (Р 1978: 66)

(9) „Тврдоглаво пожутео и позеленео од беса и очајања, *хитео је да се нада* и онда када је већ и сам видео да је све свршено...“ (С 1978: 188)

(9a) „Желто-зеленый от бессильной ярости и отчаяния, *Аранджел продолжал упрямо надеяться*, хотя уже и сам видел, что все кончено.“ (С 1978: 168)

Али док у преводном тексту (8a) одсуство компоненте *квалификативности*, изражене у тексту оригинала (8) адвербијалом *једнако (се надајући)*, не утиче на промену поља концепта „нада“, у тексту (9) и (9a) на концептуалном плану постоје знатна одступања. Док је у тексту (9) *...хитео је да се нада...* употребом личног облика глагола *хитети* уз глагол *надајући се* истакнута *субјектјова воља* којом он утиче на сопствено емотивно стање, у тексту превода (9a) *...продолжал упрямо надеяться...* истакнута је компонента *нейрекидности* емотивног стања.

Вук Исакович *нада се* да ће у рату и он и његови војници бити награђени, али се, разочаран, после свега, као једином избављењу, *нада* одласку у Русију:

(10) „...Није више био брижан, јер је био пресвиснуо од беса и очајања. Не само зато што су га у Печују онако вређали и мучили, већ и зато што му нису дали за потполковника, чему се, овако матор, *свакако надао* и што му беше, још у Варадину, обећано...“ (С 1978: 97)

(10a) „...Его ничто больше не заботило, потому что он ошалел от бешенства и отчаяния. И не только от того, что его оскорбили и мучили в Печуе, но еще и от того, что ему не дали чина подполковника, на что он, во всяком случае, *мог рассчитывать*, принимая во внимание свой возраст и обещание, данное ему в Варадине...“ (Р 1978: 95)

(11) „...Ушепртљивши, погнувши главу, клобарајући, бајаги врло важно, сабљом, сребрним кићанкама,

пиштољима што му лежаху чело главе, да не би гледао за њом, онако чврстом, Исакович је у себи збуњен понављао да сутрадан ваља рано устати, ићи патријарху, дознати новости, спремити се за Беч, спасавати војнике од нове сеобе и одузимања оружја, мислити на децу, ићи брату у Будим, ђенералу у Темишвар, куповати коње, кола, подићи ковачницу у селу, преместити капетана Антоновича, писати исцрпан извештај о повратку Славонско-подоунавског полка, а нарочито, нарочито спремати план, извидети могућност одласка у Русију, *куда се још увек надао да ће отићи.*“ (С 1978: 245–250)

(11a) „...Засуетившись и громыхая с деланно важным видом саблей, серебряным позументом и пистолетами, лежавшими у изголовья, чтобы не смотреть на нее, такую лакомую, он смущенно твердил про себя, что завтра надо пораньше встать, пойти к патриарху – узнать новости; потом надо готовиться к поездке в Вену – просить, чтобы не переселяли солдат и не отнимали у них оружия; позаботиться о детях; съездить в Буду, к брату; в Темишвар – к генералу; купить лошадей, телеги; построить в селе кузницу; добиться перемещения капитана Антоновича; написать подробный рапорт о возвращении Славонско-Подоунайского полка, а главное, главное – подготовить план и разведать, отыскать возможность отъезда в Россию,

куда он все-таки надеялся переселиться.“ (Р 1978: 217)

Нада на одлазак у Русију као обећану земљу, као последњу узданицу јунака романа „Сеобе“, у тексту оригинала (11) издваја се компонентом *нейрекиднось*, док је у тексту превода (11a) истакнута компонента *позиитивни исход*.

Концепт „нада“ који прати Вука Исаковича у роману „Сеобе“, као што показују наведени примери, одсликава њен целокупни тројни потенцијал; „нада“ је емотивно стање (текст 11), мисаона активност (текст 10), али и експресив (текст 1). При томе треба напоменути да су међу примерима текстова који одсликавају концепт „нада“ у вези са Вуком Исаковичем далеко најбројнији они у којима се „нада“ реализује као мисаона активност: *већ и зајмо шћо му нису дали за њојолковника, чему се, овако мајор, свакако надао* (С 1978: 97) / *но еше и от того, что ему не дали чина подполковника, на что он, во всяком случае, мог рассчитывать* (Р 1978: 95); *не надајући се да ја ђенерал, и војска, већ чекају, на шћру* (С 1978: 241) / *Исакович не рассчитывал, что генерал с войсками ждет его на площади* (Р 1978: 210) итд.

Уз све што је до сада речено додајмо да је, независно од тога у вези са којим ликом се наводи, *нада* далеко чешће присутна у конструкцијама са негацијом или, пак, у текстовима где се истиче њено одсуство: *ничему се више не надаше, ни од њовраћка* (С 1978: 161) / *Ничего он больше не ожидал* (Р 1978: 147); *одрекав се сваке наде* (С 1978: 163–164) / *отказавшись от всякой надежды* (Р 1978: 149); *да немају наде* (С 1978: 184) / *ему сказали, что невестка безнадежна* (Р 1978: 164); *хћео је да се нада* (С 1978: 188) / *Аранджел продолжал упрямо надеяться* (Р 1978: 168); *јер се не дојаћа њо њиној вољи и њиним*

надама (С 1978: 204) / *которая идет вразрез желаним и надеждам человека* (Р 1978: 180); *Аранђел Исакович се остијави свих њих нага* (С 1978: 207) / *Аранђел Исакович отбросил радужные надежды* (Р 1978: 182); *да су све њејове наде узалудне* (С 1978: 219) / *что все его надежды рухнули* (Р 1978: 191–192) итд.

216

8. Наше истраживање показало је да концептуална анализа примењена на текстове оригинала и превода може би-

ти изузетно погодна за вредновање превода књижевног дела, као и за утврђивање оних елемената текстова оригинала који се у преводу не могу реализовати. То се пре свега односи на текстове оригинала и превода који припадају блискосродним словенским језицима, чије се јединице одликују великом сличношћу како у формалном, тако и у семантичком погледу, а чије се разлике откривају тек на когнитивном нивоу њихових језичких личности.

summary

Σ About the elements of the concept of *naga* („hope“) in M. Crnyanski's novel *Сеобе* („Migrations“) and its translation to Russian

The subject of the paper is the analysis of the concept of *naga* („hope“) in M. Crnyanski's novel *Сеобе* („Migrations“) and its translation to Russian. Our research shows that the conceptual analysis which we applied to both the text of the original work and the translation can be outstandingly applicable for the valuation of the translation of literary works, as well as for determining which elements from the text of the original work cannot be realized in the translation. This is generally related to the texts of the original work and the translation in Slavic languages, where the units are very similar to each other both formally and semantically, and the differences are discovered only at the cognitive level of their language personalities.

Литература

- Апресјан 1995: **Апресјан, Ју. Д.** Интегрално описаније језика и системна лексикографија, Избранные труды. – Москва. – Том 2. – 766 С.
- Апресјан 1999: **Апресјан, Ју. Д.** Новый объяснительный словарь синонимов русского языка. – Москва. – Превый выпуск. – С.
- БТС 2000: Большой толковый словарь русского языка. – Санкт-Петербург. – 1536 С.
- Виноградов 1972: **Виноградов, В. В.** Русский язык. – Москва. – 614 С.
- Караулов 1987: **Караулов, Ју. Н.** Русский язык и языковая личность. – Москва. – 262 С.
- Петковић 1988: **Петковић, Н.** Сан Вука Исаковича (О песничкој структури 'Сеоба'). – Београд. – 310 С.
- Пољанец 1973: **Poljanec R. F., Madatova-Poljanec S. M.** Rusko-hrvatski rječnik. – Zagreb. – 1376 S.

- Р 1978: **Црњанский, М.** Переселение (перевод с сербскохорватского И. Дорбы). – Москва. – кн.1. – 220 С.
- Радић-Дугоњић 2003: **Радић-Дугоњић, М.** Прилог проучавању инваријантних и варијантних обележја концепата емоција у српском и руском језику (на материјалу руског превода „Сеоба“ Милоша Црњанског). – In.: Стил. – Београд. – бр. 2. – 320–330 С.
- Радић-Дугоњић 2005: **Радић-Дугоњић, М.** *Љубав* — реч, концепт, митологема (на материјалу романа „Сеоба“ Милоша Црњанског и његовог руског превода). – In.: Научни састанак слависта у Вукове дане. – Београд. – у штампи.
- рмс 1967–1976: Речник српскохорватскога књижевног језика. – Матица српска. – Нови Сад. – Том 1–6.
- рскнј 1988: Речник српскохорватског књижевног и народног језика. – Београд. – књ. хIII.
- С 1978: **Црњански, М.** Сеоба. – Београд. – књ.1. – 251 С.
- срсј 1980: **Јовановић, Р., Атанацковић, Л.** Систематски речник српскохорватскога језика. – Матица српска. – Нови Сад. – 1417 С.
- сс 1975: Словарь синонимов. Редактор Евгеньева А. П. – Ленинград. – 618 С.
- Станковић 1983: **Станковић, Б.** Школски руско-српскохорватски речник. – Београд. – 340 С.
- Станковић 1988: Руско-српскохорватски речник у редакцији Б. Станковића. – Нови Сад–Москва. – 986 С.
- Степанов 2001: **Степанов, Ю.** Константы: словарь русской культуры. – Москва. – 990 С.
- Телија 1996: **Телија, В. Н.** Русская фразеология. – Москва. – 285 С.
- Толстој 1957: **Толстой, И. И.** Сербско-хорватский словарь. – Москва. – 1168 С.
- Трнавац 2001: **Трнавац, Р.** Елементи концепта ‘наде’ као хришћанске врлине. – In.: Српски језик. – Београд. – бр. 6/1–2. – 469–478 С.
- Трнавац 2001а: **Трнавац, Р.** Концепт „наде“ у руском и српском језику. – Београд. – 131 С.